

HOOFSTUK 10

“I am a part of all that I have met”

Ulysses (Tennyson)

HOOFSTUK 10

ALGEMENE SAMEVATTING, GEVOLGTREKKINGS en AANBEVELINGS

10.1 INLEIDING

Die wêreldwye voorkoms van egskeiding as maatskaplike probleem word soos volg in 'n onlangse koerantberig bevestig: “Wêreldwyd woed die storm van egskeiding elke jaar sterker, en Suid-Afrika is geen uitsondering nie” (*Beeld*, 16 Oktober 2006: 20). Die statistiese gegewens met betrekking tot huwelike en egskeidings in Suid-Afrika bevestig bogenoemde stelling. In 2005 is daar 180 657 huwelike in Suid-Afrika voltrek en 32 484 egskeidings is afgehandel met die hoogste persentasie egskeidings eerstens in huwelike van tussen vyf en nege jaar, tweedens in huwelike van vier jaar en korter sowel as huwelike van tien tot veertien jaar (Statistics South Africa, 2006: 39). Die hoogste getal egskeidings het onder mans en vroue in die ouderdomsgroep van 30 tot 39 jaar voorgekom (Statistics South Africa, 2006: 3). Die getal egskeidings in 2005 toon 'n toename teenoor 2004 sowel as in 2003 en 2002 (Statistics South Africa, 2006: 4; 2003: viii).

Dit blyk dus uit die genoemde gegewens dat egskeidings al meer voorkom by huwelike waar jong kinders betrokke is. In 2005 was daar 32 394 minderjarige kinders by die 32 484 egskeidings in Suid-Afrika betrokke wat byna 2 000 meer is as in 2004 (Statistics South Africa, 2006: 4). Dit kom dus neer op 'n gemiddeld van byna een minderjarige kind per gesin-in-egskeiding.

Die Grondwet van Suid-Afrika (Wet 108 van 1996) bepaal in artikel 28(2) dat die beste belang van die minderjarige kind, in alle situasies rakende die kind, die hoogste voorrang moet verkry (Cronje & Heaton, 2004b: 522). 'n Minderjarige kind word as 'n persoon onder die ouderdom van agtien beskou (Cronje & Heaton, 2004b: 522). Hierdie beskerming van die minderjarige kind se belange bevestig die internasionaal aanvaarde beginsel dat die beste belang van die minderjarige kind in alle aksies wat die kind aangaan, ongeag deur watter instansie dit onderneem word, primêre oorweging sal geniet (Hodgkin & Newell, 1998: 37). Hierdie beginsel word in artikel 3 van die Handves vir die Regte van die Kind van die Verenigde Volke Organisasie vervat en is deur die meeste lande bekragtig (Hodgkin & Newell, 1998: 37).

Navorsing in Suid-Afrika dui egter daarop dat die insette van die kind ter bepaling van die belange van die kind in regsgedinge nie oorwegend in ag geneem word nie. Volgens Zaal (2003: 166-167) blyk dit dat maatskaplike werkers, prokureurs asook gesinsadvokate wat as professionele persone minderjarige kinders in hofgedinge bystaan, in die meeste gevalle hulle eie mening oor die beste belang van die kind aan die hof oordra. Die minderjarige kind word meestal nie gehelp om sy eie insette insake sy beste belang aan die hof oor te dra nie. Hierdie bevinding stem ooreen met 'n soortgelyke bevinding in Brittanje (Zaal, 2003: 168). In hierdie verband het Masson en Oakley (in Zaal, 2003: 168) soos volg bevind: "Neither children's interests nor their wishes are strenuously advocated by their representative in every case." Zaal (2003: 168) is van mening dat dit voorkom dat sommige professionele hulpverleners die beginsel in artikel 28(2) van die Grondwet van Suid-Afrika misverstaan en dat ander dit totaal verontagsaam. Hy kom tot die volgende gevolgtrekking: "... Genuine child-advocacy is infrequently provided by lawyers and social workers."

Die opponerende regsistiem waarvolgens egskedings beslis word, bring mee dat egskedende ouers dikwels deur middel van hulle onderskeie regsvertegenwoordigers in 'n ernstige dispuut aangaande die minderjarige kinders gewikkel raak. Die belange van die minderjarige kind word dikwels as motivering gebruik ten einde die belange van 'n ouer te bevorder.

'n Holistiese beskouing van die beste belang van die minderjarige kind in egskeding sluit die belange van die onderskeie gesinsisteme in. Sodanige beskouing verleen dus 'n sistemiese perspektief waarvolgens die beginsel van die beste belang van die minderjarige kind in egskedingsevaluering toegepas kan word. 'n Bepaalde standaard of riglyn vir egskedingsevaluering, wat interdissiplinêr aanvaarbaar is, kan die toepassing van die beginsel dat die beste belang van die minderjarige kind in alle aksies rakende die kind die hoogste voorrang geniet, in die praktyk laat realiseer.

Die doel van hierdie studie was derhalwe om vanuit 'n sistemiese perspektief 'n praktykmodel vir egskedingsevaluering te ontwikkel en empiries te evalueer ten einde die beste belang van die minderjarige kind te bevorder.

Ten einde die doel te bereik, is die volgende doelwitte vir die studie geformuleer:

- Om vanuit 'n sisteemteoretiese perspektief egskeiding as maatskaplike verskynsel, die gesin as maatskaplike sisteem en die belange van die minderjarige kind teoretiese te konseptualiseer.
- Om die huidige egskeidingsevalueringproses, soos deur die Kantoor van die Gesinsadvokaat toegepas, te ondersoek en te beskryf.
- Om 'n praktykmodel vir egskeidingsevaluering vanuit 'n sisteemteoretiese perspektief, wat die belange van die minderjarige kind bevorder, te ontwikkel.
- Om die effektiwiteit van die nuut ontwikkelde praktykmodel vir egskeidingsevaluering empiries te evalueer.
- Om aanbevelings te maak ten opsigte van die praktykbenutting van die nuut ontwikkelde praktykmodel vir egskeidingsevaluering om die belange van die minderjarige kind in egskeiding te bevorder.

Die volgende navorsingsvraag was vir die eksplorerende en beskrywende deel van die studie geformuleer:

- Wat is die aard en inhoud van die egskeidingsevalueringproses wat in die praktyk van die Kantoor van die Gesinsadvokaat toegepas word ten einde die belange van die minderjarige kind te bevorder?

Die tweede gedeelte van die studie, wat gefokus het op die ontwikkeling en evaluering van 'n praktykmodel vir egskeidingsevaluering, is deur die volgende hipotese gerig:

- Indien die sisteemteoretiese praktykmodel tydens egskeidingsdispute toegepas word, sal die beste belang van die minderjarige kind bevorder word.

Die insig wat uit die studie ontwikkel het, word vervolgens in die vorm van 'n algemene samevatting, gevolgtrekkings en aanbevelings weergegee. Dit word in twee hoofpunte, naamlik (1) literatuurstudie en (2) empiriese resultate, onder die volgende besprekingspunte uitgelig:

- Literatuurstudie
 - Algemene inleiding
 - Algemene sisteemteorie as teoretiese fundering in egskeidingsevaluering
 - Die gesin as maatskaplike sisteem
 - Die minderjarige kind as subsisteem van die gesinsisteem

- Egskeiding as maatskaplike verskynsel
 - Die belange van die minderjarige kind binne die konteks van egskeiding
 - Gesinsassessering in egskeidingsevaluering vanuit 'n sistemiese perspektief.
- Empiriese resultate
 - Kwantitatiewe bevindings van gestruktureerde vraelys insake die eksplorering en beskrywing van die huidige proses van egskeidingsevaluering in die Kantoor van die Gesinsadvokaat
 - Kwantitatiewe bevindings gebaseer op gestruktureerde vraelys insake die toepassing van die nuut ontwikkelde praktykmodel vir egskeidingsevaluering.

10.2 LITERATUURSTUDIE

10.2.1 Algemene inleiding tot die studie

10.2.1.1 Samevatting

Die eerste hoofstuk dien as algemene inleiding tot die studie. Dit behels 'n inleiding en oriëntasie met betrekking tot die navorsingsonderzoek, gevolg deur die rasionaal vir die onderwerp, 'n fokus op die probleemformulering, die doel en doelwitte, navorsingsvraag en geformuleerde hipotese. Die kern van die eerste hoofstuk is naamlik uitklaring van die navorsingsmetodologie.

In hierdie eerste hoofstuk word die navorsingsbenadering bespreek asook die tipe navorsing, navorsingsontwerp en -prosedures wat gevolg is. Die vooronderzoek word uitgeklaar en aspekte van die universum, populasie en steekproef sowel as steekproefwyse word beskryf. Die relevante etiese aspekte word bespreek, gevolg deur 'n beskrywing van die tekortkominge van die studie. Die hoofkonsepte van die studie word gedefinieer en die hoofstuk word afgesluit met 'n verwysing na die inhoud van die opvolgende hoofstukke.

10.2.1.2 Gevolgtrekkings

Uit die literatuur in hoofstuk 1 kom die navorser tot die volgende gevolgtrekkings:

- Egskeiding is 'n wêreldwye verskynsel wat beduidende afmetings in veral die Westerse samelewings aanneem. Egskeiding kom die meeste onder jonger huwelike voor. Die voorkoms van egskeiding in Suid-Afrika bevestig hierdie patroon.
- Egskeiding het ingrypende gevolge vir die struktuur en funksionering van die gesinsisteem. Dit is hoofsaaklik die minderjarige kind wat ernstig deur die egskeiding van die ouers beïnvloed word.
- Groot getalle minderjarige kinders word deur egskeiding beïnvloed. Dit blyk dat gemiddeld een minderjarige kind per gesin-in-egskeiding betrokke is (Statistics South Africa, 2006: 4). In Suid-Afrika behels dit dat daar jaarliks ongeveer 30 000 minderjarige kinders by egskeiding betrokke is (Statistics South Africa, 2006: 4).
- Die regsisteem waarvolgens egskeidings besleg word, berus op die “no-fault”-beginsel. Dit bring mee dat beide ouers aanspraak het op die sorg(bewaring) en kontak(toegang) van die minderjarige kind. Daardeur ontstaan 'n proses van omvattende evaluering ten einde die toekoms van die minderjarige kind te bepaal.
- Die heersende beginsel waarvolgens die minderjarige kind se toekoms na egskeiding bepaal moet word, is naamlik dat “die beste belang van die minderjarige kind die hoogste voorrang in alle sake rakende die kind moet geniet”.
- Dit blyk dat daar geen spesifieke wyse is waarvolgens bogenoemde beginsel bepaal word nie. Die interpretasie van die beginsel wissel volgens die besondere omstandighede en persone betrokke by 'n bepaalde gesinsisteem.
- Die opponerende regsproses wat in die beslissings aangaande egskeidings gevolg word, bring groot finansiële koste sowel as emosionele trauma per egskeidende gesinsisteem mee.
- Daar is behoefte aan 'n model waarvolgens 'n eenvormige werkwyse vir die bepaling van die beste belang van die minderjarige kind in egskeidingsevaluering ontwikkel kan word.

Gebaseer op die navorsingsmetodologie van die studie het die navorser tot die volgende gevolgtrekkings gekom:

- Die kwantitatiewe navorsingsbenadering in hierdie studie het die navorser in staat gestel om objektiewe waarneming van die vraagstuk te doen en die proses gestruktureer deur te voer. Die vergelyking van twee evalueringsprosesse is deur die proses bereik.
- Intervensienavorsing as tipe navorsing vir hierdie studie was die geskikte keuse aangesien 'n toepaslike intervensie ontwikkel moes word om die bepaling van die beste belang van die minderjarige kind in egskeiding te bevorder.
- Die kwantitatief-beskrywende ondersoek as navorsingsontwerp in die studie het die navorser in staat gestel om die egskeidingsevalueringsprosesse, soos in die praktyk toegepas, te ontleed, te beskryf en te vergelyk.
- As tekortkominge van die studie het die prosesmatige en intensiewe aard van die studie meegebring dat 'n klein steekproef gebruik moes word wat veralgemenings nie moontlik gemaak het nie. Dit het egter nie die betroubaarheid van die data negatief beïnvloed nie. Verder het die tydintensiewe aard van die evalueringsproses en gebrek aan samewerking deur verwysende praktisyns die keuse van die steekproef bemoeilik.
- Die studie het die kwellings in die praktyk aangaande die bepaling van die beste belang van die minderjarige kind bevestig en besondere leemtes in die egskeidingsevalueringsproses uitgelig. Hierdie studie kan dus 'n waardevolle bydrae lewer tot die ontwikkeling van 'n bepaalde standaard waarvolgens die belange van die minderjarige kind in egskeiding vasgestel kan word.

10.2.1.3 Aanbevelings

Die navorser beveel aan dat:

- verdere navorsing met betrekking tot die leemtes in die egskeidingsevalueringsproses in die praktyk onderneem word.
- die implementering van die beginsel van die beste belang van die kind gehandhaaf word. Samewerking tussen alle rolspelers in die veld van egskeiding, naamlik regspraktisyns, ander deskundiges, Kantoor van die Gesinsadvokaat asook ouers, is egter noodsaaklik ten einde hierdie beginsel uit te klaar om daardeur die belange van die minderjarige kind te bevorder.
- oorweging geskenk word aan die implementering van 'n goed geformuleerde riglyn waarvolgens die beste belang van die minderjarige kind en gesinsisteam in egskeidingsevaluering bevorder kan word.

10.2.2. Algemene sisteemteorie as teoretiese fundering in egskeidingsevaluering

10.2.2.1 Samevatting

Hoofstuk 2 is gewy aan literatuurstudie met betrekking tot die algemene sisteemteorie as fundering in egskeidingsevaluering. Die uniekheid van elke gesinsisteem is bespreek en die motivering vir die keuse van die algemene sisteemteorie uitgelig. Die toepaslikheid van die algemene sisteemteorie in egskeidingsevaluering is aan die hand van die inhoud van die teorie sowel as die waarde van die teorie vir bestudering van die gesin bespreek.

Die bespreking van die inhoud van die algemene sisteemteorie in hierdie hoofstuk het behels die omskrywing van 'n teorie in die algemeen ten einde te bepaal tot watter mate die algemene sisteemteorie aan die vereistes van die proses van teoretisering voldoen. Verder het die navorser die algemene argitektuur of plan van die teorie in terme van die intellektuele tradisie daarvan beskryf, waar fokus op die beginsel van holisme geplaas is, die primêre invloedsfere uitgelig is en die invloed op die gesinsterapiebeweging bespreek is. Aanvullend daarby is die uitgangspunte sowel as die onderliggende konsepte van die teorie beskryf. Die hoofstuk is afgesluit met 'n bespreking van die waarde van die algemene sisteemteorie binne die konteks van egskeidingsevaluering ten opsigte van die teoretiese betekenis daarvan asook die betekenis van die teorie vir die bestudering van die gesin.

10.2.2.2 Gevolgtrekkings

Die navorser het tot die volgende gevolgtrekkings ten opsigte van die literatuurstudie in hoofstuk 2 gekom:

- Elke gesinsisteem is uniek met 'n eiesoortige wisselwerkende interaksie tussen die lede daarvan wat beteken dat die karakter van elke gesin nie in 'n ander kombinasie van dieselfde lede herhaal kan word nie.
- Die algemene sisteemteorie is ontwikkel ten einde die georganiseerde kompleksiteit van die wetenskap in 'n eenheid te orden.
- Die algemene sisteemteorie fokus op die beginsel van holisme en die interverwantskap van die dele van 'n sisteem.
- Die algemene sisteemteorie het 'n resente karakter.

- Die algemene sisteemteorie word deur gedragswetenskappe in die algemeen erken en aanvaar.
- Die algemene sisteemteorie het 'n bepaalde invloed op die gesinsterapiebeweging en dit word spesifiek in maatskaplike werk benut.
- Die sisteemteoretiese perspektief bied 'n unieke toepaslike benadering tot gesinsassessering in egskeidingsevaluering waardeur die bepaling van die beste belang van die minderjarige kind bevorder kan word.

10.2.2.3 Aanbevelings

Op grond van die literatuurstudie in hoofstuk 2 maak die navorser die volgende aanbevelings:

- Egskeidingsevaluering behoort vanuit 'n holistiese benadering beskou te word. Aanbevelings met betrekking tot die beste belang van die minderjarige kind behoort op assessering van die funksioneringspatrone van die interverwantskap van die lede van die gesin-in-egskeiding gegrond te word.
- Alle betrokke rolspelers in die veld van egskeidingsevaluering behoort opleiding in die algemene sisteemteorie te ontvang.

10.2.3 Die gesin as maatskaplike sisteem

10.2.3.1 Samevatting

Inleidend in hoofstuk 3 is literatuur met betrekking tot die konseptualisering en erkenning van die gesin as maatskaplike sisteem beskryf. Dit is opgevolg met 'n bespreking van die veranderde gesinsisteem met die fokus op die maatskaplike verandering van toepassing op die gesinsisteem soos dit in drie verskillende sisteemvlakke binne die gemeenskapsisteem voorkom. Die invloed van die maatskaplike verandering op die gesinstruktuur en gesinsproesse is uitgelig ten einde die veranderde gesinsprofiel te identifiseer.

Hoofstuk 3 is afgesluit met 'n verwysing na die verwantskap tussen die gesin as maatskaplike sisteem en die juridiese sisteem. In die verband is die

ontwikkeling van familiereg in Suid-Afrika uitgelig met 'n bespreking van die toepaslike wetgewing op die gesin-in-egskeiding.

10.2.3.2 Gevolgtrekkings

Die navorser het uit die literatuurstudie tot die volgende gevolgtrekkings gekom:

- Die gesin is 'n maatskaplike sisteem binne die gemeenskapsisteem. Die gesinsisteem staan in voortdurende interaksie met ander subsisteme binne die gemeenskapsisteem. Daar vind konstante wedersydse wisselwerking en beïnvloeding tussen die gesinsisteem en gemeenskapsisteem plaas.
- Maatskaplike verandering sedert die industriële rewolusie het indringende aanpassing van die gesinsisteem geverg. Maatskaplike isolasie en onstabiliteit vir die gesinsisteem, met meer emosionele intensiteit binne die gesinsdinamika, is primêre gevolge van die maatskaplike verandering.
- Die gesin as maatskaplike sisteem en instelling toon deur die tyd van ewolusie groot verandering en verskeidenheid, maar terselfdertyd verrassende ooreenkomste met gesinsisteme oor tyd, ruimte en gemeenskappe heen.
- Die ontwikkeling van familiereg het erkenning vir die gelykwaardigheid van die vrou binne die huwelik meegebring. Verder het die verwantskap tussen die biologiese vader en kind buite die huwelik groter erkenning ontvang sodat die kind en vader die reg tot aanspraak op 'n verhouding met mekaar het.
- Die gesinsisteem as maatskaplike sisteem het 'n dinamiese karakter wat groter is as die som van die aantal lede van die gesin.

10.2.3.3 Aanbevelings

Uit die literatuur in hoofstuk 3 maak die navorser die volgende aanbevelings:

- Die gesin-in-egskeiding moet as 'n maatskaplike sisteem beskou word waarvan die geheel groter is as die som van die dele daarvan. In egskeidingsevaluering behoort die gesin dus vanuit 'n sistemiese perspektief beskou te word ten einde erkenning te verleen aan die wisselwerkende karakter van die gesinsfunksionering.

- Ten einde die beste belang van die minderjarige kind in egskeidingsevaluering te bevorder moet die gesinsisteem binne al die sistemiese verwantskappe geassesseer word.

10.2.4 Die minderjarige kind as subsisteem binne die gesinsisteem

10.2.4.1 Samevatting

Die literatuurstudie in hoofstuk 4 is gerig op die konseptualisering van die minderjarige kind as subsisteem binne die gesinsisteem. Die minderjarige kind as subsisteem is binne die konteks van egskeidingsevaluering uitgesonder, aangesien die dispute in hierdie verband betrekking het op die sorg(bewaring) en kontak(toegang) van die minderjarige kind. Die hoofstuk het begin met 'n beskrywing van die onderskeie subsisteme binne die gesinsisteem en die interaksie daartussen.

Erkenning van die minderjarige kind as individuele mens is beklemtoon. Die hoofstuk het met 'n bespreking van die mensontwikkeling van die minderjarige kind vervolg. Aandag is gevestig op die prosesse, areas en determinante van mensontwikkeling. Hoofstuk 4 is afgesluit met verwysing na die behoeftes van die minderjarige kind tydens al die onderskeie fases van mensontwikkeling.

10.2.4.2 Gevolgtrekkings

Die navorser het tot die volgende gevolgtrekkings gekom:

- By beskouing van die minderjarige kind as deel van die gesin-in-egskeiding bied die holistiese benadering van die sistemiese perspektief 'n volledige raamwerk vir bepaling van die beste belang van die kind.
- Die minderjarige kind as subsisteem binne die gesinsisteem is 'n mens in eie reg en produk van die proses van mensontwikkeling sowel as die interaktiewe verwantskap binne die gesin- en gemeenskapsisteme waarvan die kind deel is.
- Die toekoms van die minderjarige kind in egskeiding is onlosmaaklik aan die gesinsisteem van oorsprong gekoppel en die kind se beste belang

behoort binne die konteks van die totale gesinsfunksionering geassesseer te word.

10.2.4.3 Aanbevelings

Die volgende aanbevelings word gemaak:

- Assessering van die beste belang van die minderjarige kind behoort slegs deur deskundiges wat opleiding en ervaring in die ontwikkelingsproses en behoeftes van die minderjarige kind het, uitgevoer te word.
- Die beste belang van die minderjarige kind kan ten beste bevorder word indien die holistiese konteks van die gesinsisteem in ag geneem word.
- Die beste belang van die minderjarige kind in egskeidingsevaluering kan bevorder word indien voldoende tyd beskikbaar gestel word vir 'n ingeligte assessering van al die aspekte betrokke in die vorming van die besondere kind binne 'n unieke gesinsisteem.

10.2.5 Egskeiding as maatskaplike probleem

10.2.5.1 Samevatting

Hoofstuk 5 het na egskeiding as maatskaplike probleem verwys. Inleidend is na die instandhouding van die gemeenskaplike lewe of “konsortium” verwys wat deur die huwelik tussen die egpaar tot stand kom. Daarna het 'n konseptualisering van egskeiding as maatskaplike probleem gevolg. Die navorser het voorts die voorkoms van egskeiding as maatskaplike probleem bespreek met die fokus op die historiese konteks, die internasionale voorkoms asook die voorkoms van egskeiding in Suid-Afrika.

Die prosesmatige aard van egskeiding is in terme van drie kenmerkende fases beskryf, naamlik die besluitnemingsfase, die juridiese fase en die herstellfase. Die navorser het die hoofstuk afgesluit met die bespreking van die sistemiese invloed van egskeiding. In hierdie verband is die invloed op die onderskeie individuele lede van die gesinsisteem, die invloed op die gesin- asook die gemeenskapsisteem krities beskou.

10.2.5.2 Gevolgtrekkings

Uit die literatuurstudie het die navorser tot die volgende gevolgtrekkings gekom:

- Egskeiding is 'n wêreldwye verskynsel van sodanige aard dat dit internasionaal as maatskaplike probleem erken word.
- Dit blyk dat gemiddeld een tot twee minderjarige kinders per gesin-in-egskeiding betrokke is. Verder kom dit voor dat die ouderdom van die minderjarige kinders wat by egskeiding betrek word al jonger word.
- Dit kom voor dat die mees algemene reëling met betrekking tot die sorg(bewaring) en kontak(toegang) van die minderjarige kind na egskeiding is om die moeder verantwoordelik te maak vir die kind se sorg(bewaring) terwyl die kind die reg van kontak(toegang) tot die vader as nie-versorgende (-bewarende) ouer ontvang.
- Dit blyk dat die vader as nie-versorgende (-bewarende) ouer meestal nie kontak met die minderjarige kind behou of fisiek, finansieel en emosioneel tot die kind se welsyn en versorging bydra nie, ten spyte van 'n hofbevel in die verband.
- Egskeiding het 'n sistemiese invloed en elke individuele lid van die gesin-in-egskeiding asook die subsysteme in die gemeenskapsisteam waarvan die gesin deel is, word beïnvloed.
- Die aanpassing van die gesinsisteam by die egskeidings- en post-egskeidingsfases word deur die gesinstruktuur en die egskeidingsproses bepaal, maar veral deur die gesinsfunksioneringsprosesse, die diverse ondervinding van die gesinsisteam en die betekenis daarvan vir die besondere gesin.

10.2.5.3 Aanbevelings

Die navorser maak die volgende aanbevelings:

- In egskeidingsevaluering, met betrekking tot die beste belang van die minderjarige kind, moet die aandag op die aspekte wat optimale aanpassing na egskeiding kan verseker asook die komponente in die gesins- en gemeenskapsfunksionering wat stabiliteit vir die minderjarige kind kan verseker, fokus.
- Ten einde die beste belang van die minderjarige kind in egskeidingsevaluering te bevorder, moet die fokus van assessering op dié aspekte van

gesinsfunksionering wees wat die vermoë van die gesin tot aanpasbaarheid en veerkrag of terugkoms (“resilience”) bevorder.

- In egskeidingsevaluering sal die beste belang van die minderjarige kind bevorder word indien gesinsassessering toegepas word met die doel om die gesinsprosesse en die betekenis van verandering vir die individuele lede te verstaan.
- Deskundiges wat met egskeidingsevaluering vertrou word, moet opleiding in gesinsassessering ontvang .
- ’n Sisteem van gradering van deskundiges wat by egskeidingsevaluering betrokke is, moet in terme van opleiding, kwalifikasie, ervaring en objektiwiteit ingestel word.
- Deskundiges wat by egskeidingsevaluering betrokke is, moet by ’n nasionale liggaam wat bogenoemde gradering kan implementeer, geakkrediteer word.
- ’n Basiese riglyn vir egskeidingsevaluering, met die oog op die bepaling van die beste belang van die minderjarige kind, moet deur ’n nasionale liggaam, soos bo aanbeveel, geïmplementeer word.

10.2.6 Die belange van die minderjarige kind binne die konteks van egskeiding

10.2.6.1 Samevatting

In hoofstuk 6 het die navorser by uitstek die belange van die minderjarige kind in egskeiding bespreek. Inleidend het die hoofstuk gehandel oor die posisie van die minderjarige kind binne die konteks van egskeiding en die invloed van die twee beginsels wat histories die sterkste invloed in hierdie verband uitgeoefen het, naamlik die sogenaamde “tender years doctrine” sowel as die “no fault”-benadering in egskeidingswetgewing. Dit is gevolg deur konseptualisering van die konsep “minderjarige kind”.

Die hoofstuk het voortgegaan met ’n bespreking van die implikasies van egskeiding vir die minderjarige kind. Die juridiese implikasies het gefokus op die aspekte van statutêre beskerming, sorg(bewaring), kontak(toegang), voogdyskap en onderhoud van die minderjarige kind. Die maatskaplike implikasies het verwys na die daaglikse bestaan van die kind terwyl die gedeelte oor die emosionele implikasies die gevoelens van die minderjarige kind ten opsigte van self, ouers en omstandighede beskryf het.

Die kerngedeelte van hoofstuk 6 het die beginsel “die beste belang van die kind” bespreek en dat die beginsel in alle aksies rakende die kind voorrang moet geniet. Die navorser bespreek die aanloop tot die aanvaarding van die beginsel, die inhoud van die beginsel asook die toepassing van die beginsel. In hierdie verband is na artikel 3 van die Handves vir Kinderregte van die Verenigde Nasies en die interpretasie van die beginsel verwys. Verder is die toepaslike faktore by bepaling van die beginsel uitgelig. Die navorser het die bespreking afgesluit met besondere aandag aan die inspraak van die minderjarige kind by toepassing van die beginsel.

10.2.6.2 Gevolgtrekkings

Die volgende gevolgtrekkings is uit die literatuur in hoofstuk 6 gemaak:

- Die miskenning van die minderjarige kind as mens het gelei tot die aanvaarding van die Handves vir Kinderregte van die Verenigde Nasies met die doel om ’n universele riglyn ter beskerming van die regte van die kind daar te stel.
- Die toepassing van die beginsel dat die “beste belang van die kind” in alle aksies rakende die kind voorrang moet geniet, het in egskeidings-evaluering meegebring dat die minderjarige kind die onderwerp van die egskeidende ouers se dispuut in die opponerende regsisteem geword het.
- Dit blyk dat die beginsel van die “beste belang van die kind” in egskeidingsevaluering nie noodwendig in belang van die kind aangewend word nie, maar meer dikwels as motivering vir die belang van die ouer misbruik word.
- Dit blyk dat die minderjarige kind in egskeidingsevaluering meestal nie geleentheid tot inspraak in die bepaling van sy/haar beste belang het nie.
- Dit blyk dat die interpretasie van die beginsel van die “beste belang van die kind” deur die deskundige en regsvertegenwoordiger betrokke by elke besondere egskeidingsevaluering bepaal word. Daar bestaan geen riglyn of standaard waaraan die toepassing van die beginsel getoets kan word nie.

10.2.6.3 Aanbevelings

Die volgende aanbevelings word in hierdie verband gemaak:

- Dat ’n riglyn en bepaalde prosedures met betrekking tot die toepassing van die beginsel “die beste belang van die kind” vir egskeidingsevaluering ontwikkel word.
- Ten einde die “beste belang van die kind” in egskeidingsevaluering te bevorder, moet die minderjarige kind meer inspraak in die ondersoek na oplossings vir die dispuut verkry.

10.2.7 Gesinsassessering in egskeidingsevaluering vanuit ’n sistemiese perspektief

10.2.7.1 Samevatting

In die inleiding van hoofstuk 7 is na die sistemiese impak van egskeiding wat ’n verlies aan die lewensvatbaarheid van die gesinsproses meebring, verwys. Die sistemiese verwantskap van die impak van egskeiding en die gevolge daarvan vir die bepaling van die sorg(bewaring) en kontak(toegang) van die minderjarige kind, is uitgelig. Dit is opgevolg deur die konseptualisering van die konsepte “gesinsassessering”, “egskeiding” sowel as “maatenskaplike funksionering”.

Die navorser het voorts die rasionaal vir gesinsassessering binne die konteks van egskeiding beskryf. Die kern van hoofstuk 7 is aan die bespreking van die dimensies van gesinsassessering gewy. Die aspekte wat uitgelig is, is gesinsfunksionering, gesinsverhoudings en gesinsinteraksie. Die hoofstuk is met die eienskappe van gesonde funksionerende gesinsisteme afgesluit.

10.2.7.2 Gevolgtrekkings

Uit die literatuur in hoofstuk 7 is die volgende gevolgtrekkings geformuleer:

- Die doel van gesinsassessering in egskeidingsevaluering impliseer die beste passing tussen die minderjarige kind en die ouersisteam wat in die post-egskeidingsfase die beste belang van die kind sal bevorder.
- Gesinsassessering vanuit ’n sistemiese perspektief is op enige gesinsisteam van toepassing, ongeag kulturele verband.
- Die dimensies van gesinsassessering behels gesinsfunksionering, gesinsverhoudings en gesinsinteraksie.

- Die dimensies van gesinsassessering is interverwant en moet nie in isolasie beskou word nie.
- Die kompleksiteit van die sistemiese funksionering beklemtoon die belangrikheid van 'n holistiese perspektief op egskeidingsevaluering en waarneming deur 'n deelnemende waarnemer.
- Die wyse waarop die evalueringsproses met betrekking tot bepaling van die minderjarige kind se beste belang deur die betrokke deskundige gefasiliteer word, is bepalend vir die aanpassing van veral die kind in die post-egskeidingsfase.

10.2.7.3 Aanbevelings

Dit word aanbeveel dat:

- Gesinsassessering in egskeidingsevaluering vanuit 'n holistiese perspektief benader word.
- Gesinsassessering in egskeidingsevaluering as vereiste by die bepaling van die minderjarige kind se beste belang gestel word.
- Deskundiges wat by egskeidingsevaluering betrokke is, opleiding in gesinsassessering verkry.
- Die unieke karakter van elke gesinsisteam in egskeidingsevaluering erken moet word.

10.3 EMPIRIESE RESULTATE

10.3.1 Resultate gebaseer op die eksplorering en beskrywing van die egskeidingsevalueringsproses soos deur die Kantoor van die Gesinsadvokaat toegepas

10.3.1.1 Samevatting

Die kwantitatiewe resultate ten opsigte van die eerste gedeelte van hierdie navorsing, naamlik die eksplorering en beskrywing van die egskeidings-evalueringsproses soos deur die Kantoor van die Gesinsadvokaat toegepas, is volledig in die voorafgaande hoofstuk 9 uiteengesit. Die navorser het van handafgelewerde vraelyste gebruik gemaak om kwantitatiewe data te bekom

ten einde die volgende geformuleerde navorsingsvraag vir hierdie gedeelte van die studie te beantwoord:

- Wat is die aard en inhoud van die egskedings-evalueringsproses wat in die praktyk van die Kantoor van die Gesinsadvokaat toegepas word ten einde die belange van die minderjarige kind te bevorder?

Vraelyste is deur vyf gesinsraadgewers van die Kantoor van die Gesinsadvokaat ten opsigte van tien gesinsisteme in egskeding (twee gesinne per gesinsraadgewer) voltooi.

10.3.1.2 Gevolgtrekkings

Kwantitatiewe resultate in die eerste gedeelte van die navorsing is by wyse van die vraelys ten opsigte van drie afdelings verkry, naamlik (1) A - professionele profiel van die gesinsraadgewer wat die evaluering uitgevoer het - biografiese inligting; (2) B - profiel van die gesinsisteme wat geëvalueer is – biografiese inligting; en (3) C - die aard en inhoud van die evalueringsproses wat deur die Kantoor van die Gesinsadvokaat toegepas is.

Gevolgtrekkings met betrekking tot die biografiese inligting ten opsigte van die gesinsraadgewers word vervolgens weergegee:

Afdeling A: Professionele profiel van gesinsraadgewers - biografiese inligting

Die populasie vir afdeling A van die eerste gedeelte van die studie het bestaan uit vyf gesinsraadgewers, almal maatskaplike werkers verbonde aan die Kantoor van die Gesinsadvokaat in Pretoria, Gauteng, wat egskedings-evaluering doen met gesinsisteme uit die area wat deur hierdie kantoor bedien word.

- Dit blyk dat gesinsraadgewers in die Kantoor van die Gesinsadvokaat oor 'n basiese kwalifikasie in Maatskaplike Werk beskik en dat nagraadse kwalifikasies en/of addisionele opleiding in kinder- en gesinsassessering en -evaluering nie vereiste professionele toerusting is vir die toepassing van egskedings-evaluering nie.
- Dit blyk dat beduidende beroepservaring nie 'n bepaalde vereiste is vir die toepassing van egskedings-evaluering deur gesinsraadgewers in die

Kantoor van die Gesinsadvokaat nie. Dit blyk dat die meerderheid gesinsraadgewers in die Kantoor van die Gesinsadvokaat oor min besondere ervaring in egskedingsevaluering beskik het.

- Dit kom dus voor dat daar nie `n besondere standaard van opleiding en beroepservaring bestaan waarvolgens gesinsraadgewers in die Kantoor van die Gesinsadvokaat aangestel word om die intense vraagstuk van egskedingsevaluering te hanteer nie.

Afdeling B: Profiel van gesinsisteme wat geëvalueer is - biografiese inligting

Die populasie vir afdeling B van die eerste gedeelte van die navorsing het bestaan uit tien gesinsisteme wat die egskedingsevalueringproses by die Kantoor van die Gesinsadvokaat in Pretoria deurloop het en waarvan die evalueringproses reeds afgehandel was.

- Die samestelling van die 10 gesinsisteme het aansienlik gewissel en die gemiddelde grootte van die gesinsisteme was 4,7 lede met `n totaal van 22 minderjarige kinders, waarvan 12 (55%) dogters was en 10 (45%) seuns.
- Die grootste persentasie minderjarige kinders, 55% (12), was in die laerskoolfase en 18% (4) was in die voorskoolse fase. Dit beteken dus dat 73% van die minderjarige kinders in hierdie populasie jonger as 12 jaar was.
- By die meerderheid respondente gesinsisteme, 80%, was dit die eerste huwelik wat beëindig is. Die helfte van hierdie eerste huwelike (4) het korter as 9 jaar geduur terwyl die ander helfte (4) langer as 13 jaar geduur het.
- By die ander 20% van die huwelike was 1 (10%) die derde huwelik en dit het 7 jaar geduur; die ander 1 (10%) was die vierde huwelik en dit het 2 jaar geduur.
- Die meerderheid huwelike (60%) by die respondente gesinsisteme in hierdie ondersoek het korter as 9 jaar geduur wat meebring dat die minderjarige kinders in sodanige huwelike dus waarskynlik jonger as 9 jaar sou wees. Dié feit word deur die resultaat dat 73% van die minderjarige kinders in hierdie ondersoek jonger as 12 jaar was, bevestig. Hierdie resultaat stem ook met die statistiese gegewens ooreen, naamlik dat die grootste persentasie huwelike wat in Suid Afrika deur egskeding

ontbind word, huwelike is van tussen vyf en nege jaar duurte, soos vroeër in hierdie hoofstuk bespreek (sien par 1 p. 466).

- Die meerderheid ouers van die respondente gesinsisteme was almal werksaam met slegs 1 ouer(moeder) van die respondente gesinsisteme wat as werkloos aangedui is. Dit wil dus voorkom of die meerderheid gesinsisteme in hierdie ondersoek materieel versorg was.
- Die meerderheid betekenisvolle ander persone betrokke by die respondente gesinsisteme was grootouers. Die betrokkenheid deur die grootouers vanaf beide ouerpartye, naamlik matern sowel as patern, was feitlik eweredig versprei met 'n geringe meerderheid vanaf die materne grootmoeder. Hoewel die meerderheid grootouers nie by die respondente ingewoon het nie, het dit geblyk dat die grootouers hoofsaaklik die ondersteuningsisteme vir die gesinsisteme was.
- Die meerderheid respondente, naamlik 60%, het 1 konsultasie tydens die egskeddingsevalueringsproses deur die Kantoor van die Gesinsadvokaat ontvang. Geen responderende gesinsisteme het meer as 3 konsultasies tydens die egskeddingsevalueringsproses ontvang nie. Dit wil dus voorkom dat addisionele konsultasies met die gesinsisteme tydens die egskeddingsevalueringsproses deur die Kantoor van die Gesinsadvokaat in hierdie ondersoek die uitsondering was.
- By die meerderheid respondente, naamlik 60%, was beide biologiese ouers die partye in die egskeddingsdispuut. By 40% respondente was die sorg(bewaring) van die minderjarige kind alleen in dispuut en by 10% respondente was die kontak(toegang) alleen in dispuut. By die ander 50% respondente was die sorg(bewaring) en kontak(toegang) in dispuut. Dit blyk dus dat die sorg(bewaring) van die minderjarige kind in hierdie ondersoek die mees kritiese aspek in dispuut tussen beide ouers was, naamlik by 90% gesinsisteme. Dit wil dus voorkom of beide ouers by die meerderheid gesinsisteme aanspraak op die sorg(bewaring) van die minderjarige kinders gemaak het.

Afdeling C: Die aard en inhoud van die proses van assessering en egskeddingsevaluering deur die Kantoor van die Gesinsadvokaat

In afdeling C van die eerste gedeelte van die navorsing is inligting weer-gegee ten opsigte van die eksplorering en beskrywing van die egskeddingsevalueringproses soos in die praktyk deur die gesinsraadgewers in die Kantoor van die Gesinsadvokaat in Pretoria toegepas is. Die kwantitatiewe data is verkry uit die toepassing van dieselfde handafgelewerde vraelys op 10 gesinsisteme (2 gesinsisteme per gesinsraadgewer) met betrekking tot wie die

assessering en egskeidingsevalueringsproses tussen 2000 en Maart 2005 uitgevoer was.

- By die meerderheid respondente, naamlik 60% was die eerste konsultasie gedurende 2004 uitgevoer terwyl 30% respondente gedurende 2005 by die eerste konsultasie betrokke was. Een van respondente (10%) het reeds gedurende 2000 die eerste konsultasie ontvang. Dit blyk dat die eerste konsultasies by die meerderheid ondersoekte, naamlik 70%, reeds tussen 6 maande tot 5 jaar gelede uitgevoer was. Let op die omskrywing van hierdie aspek as `n leemte in die studie, soos op bladsy 43 bespreek.
- By die meerderheid respondente, 90%, was die eerste konsultasie deur die gesinsraadgewer saam met `n ander persoon uitgevoer. Slegs by 10% respondente, dus 1, het die gesinsraadgewer die eerste konsultasie alleen uitgevoer. Dit kom dus voor dat die gesinsraadgewers by die meerderheid ondersoekte nie selfstandig as ondersoeker optree nie.
- By die meerderheid respondente, naamlik 80% het die eerste konsultasie tussen 3 en 4 ure geduur. Die gemiddelde tydsduur per responderende gesinsisteam vir die eerste konsultasie by die Kantoor van die Gesinsadvokaat was 3,2 ure. As in ag geneem word dat die meerderheid respondente slegs een konsultasie tydens die evalueringsonderzoek ontvang het, wil dit dus voorkom dat die gemiddelde tydsduur van konsultasies met die gesinsisteam-in-egskeiding slegs 3,2 uur beloop het, wat effektiewe professionele assessering negatief beïnvloed.
- Die rol van die gesinsraadgewer tydens die eerste konsultasie in die egskeidingsevalueringsproses deur die Kantoor van die Gesinsadvokaat het feitlik eweredig tussen die respondente gewissel as assessor alleen, fasiliteerder alleen en assessor plus fasiliteerder. Dit blyk dus dat die gesinsraadgewers by die meerderheid gesinsisteme tydens die eerste konsultasie hulp as assessor en/of fasiliteerder verleen het.
- By die meerderheid respondente, dus 60%, was beide ouers en die minderjarige kinders tydens die eerste konsultasie teenwoordig met `n gemiddelde tydsduur van 3,6 uur. Van hierdie respondente is die minderjarige kinders by 2 gesinsisteme (20%) onderskeidelik addisioneel gesamentlik in konsultasie betrek met `n gemiddelde tydsduur van 45 minute. By die 40% respondente, waar beide ouers sonder die minderjarige kinders by die eerste konsultasie teenwoordig was (met `n gemiddelde tydsduur van 2,6 uur), was die minderjarige kinders by 2 gesinsisteme (20%) onderskeidelik individueel in konsultasie betrek met `n gemiddelde tydsduur van 47 minute per gesinsisteam. **Dit blyk dus dat die gemiddelde tydsduur per minderjarige kind per konsultasie**

tydens die evalueringsproses 23 minute beloop het (gemiddeld 2 minderjarige kinders per responderende gesinsisteam).

- By die helfte van die respondente was die eerste konsultasie in die kantoor van die gesinsraadgewer of gesinsadvokaat gevoer. By die ander 50% respondente was geen respons gelever nie. Dit wil dus voorkom dat die eerste konsultasies tydens die egskeidingsevalueringsproses deur die Kantoor van die Gesinsadvokaat altyd in 'n kantoor as fasiliteit uitgevoer is, wat 'n beperkende invloed op die assesseringsproses kan uitoefen.
- Die responderende gesinsraadgewers het 22 professionele tegnieke en 20 verskillende professionele vaardighede gelys wat tydens die eerste konsultasies toegepas word. Hoewel die uniekheid van elke gesinsisteam in ag geneem word, wil dit tog voorkom asof daar geen spesifieke professionele hanteringswyse bestaan waarvolgens die eerste konsultasie tydens die egskeidingsevalueringsproses deur die Kantoor van die Gesinsadvokaat toegepas is nie. Dit blyk dat elke responderende gesinsraadgewer die eerste konsultasie volgens persoonlike oordeel toegepas het.
- Dit blyk dat daar 'n diskrepansie bestaan tussen die resultate van vrae B.6 en C.11 en C.12: Die resultaat op vraag B.6 toon aan dat 40% responderende gesinsisteme addisionele konsultasies by die Kantoor van die Gesinsadvokaat ontvang het; C.11 toon aan dat 80% respondente addisionele konsultasies ontvang het en C.12 toon aan dat 60% respondente addisionele konsultasies ontvang het en by 'n verdere 30% respondente is addisionele konsultasies met ander persone gevoer. Daar bestaan dus 'n diskrepansie ten opsigte van die aantal addisionele konsultasies wat uitgevoer is, wat 'n geldige gevolgtrekking bemoeilik.
- Die verdere assessering van verhoudings was slegs by 30% respondente die doelwit van addisionele konsultasies en by slegs 20% respondente was verdere assessering van ouers en kinders die doelwit. By 30% respondente was bespreking van die inligting ingewin die doelwit. Dit wil dus voorkom asof daar geen bepaalde sisteem by die Kantoor van die Gesinsadvokaat bestaan waarvolgens die gesinsverhoudinge sowel as die funksioneringspatrone verder geassesseer word nie.
- Daar bestaan 'n verdere diskrepansie ten opsigte van die resultaat van vraag C.12 en C.15 waar onderskeidelik aangedui word dat konsultasies met ander persone buite die gesinsisteam by 30% respondente en 60% respondente onderskeidelik gevoer is, wat weereens 'n geldige gevolgtrekking bemoeilik.

- Die paterne grootmoeder, `n vriend en `n sielkundige was onderskeidelik by 40% respondente by addisionele konsultasies as kollaterale bronne betrek. `n Onderwyser is slegs by 20% respondente as kollaterale bron aangewend. Die materne grootmoeder sowel as die paterne grootvader is onderskeidelik by 20% respondente as kollaterale bronne betrek. As in ag geneem word dat 82% van die minderjarige kinders van die responderende gesinsisteme in die skoolfase was, is dit kommerwekkend dat die onderwyser slegs by 2 respondente as kollaterale bron betrek was. Dit wil dus voorkom asof die skool as kollaterale bron van inligting ten opsigte van die belange van die minderjarige kind in egskeidingsevaluering nie as `n standaard prosedure betrek word nie.
- By 30% respondente was die doel van die kollaterale inligting om verhoudings en sistemiese verbintenisse te klarifiseer. By `n verdere 30% respondente was kollaterale professionele menings en evaluering ingewin. Dit blyk dus dat kollaterale bronne nie as standaard werkwyse aangewend word om sistemiese verbintenisse te assesseer, bevestig of klarifiseer nie.
- Slegs by 10% respondente was `n tuisbesoek uitgevoer om kollaterale inligting te bekom. Die ander addisionele konsultasies is by die meerderheid respondente, 70%, in die kantoor van die gesinsraadgewer uitgevoer en 20% is telefonies gedoen. Dit wil dus voorkom dat tuisbesoeke slegs by uitsondering uitgevoer is.
- Respondente het aangedui dat die inligting wat tydens die konsultasie/s aangaande die gesinsisteme ingewin is by die meerderheid gesinne voldoende was om `n evaluering van gesinsfunksionering te kon maak.
- Respondente het verskillende faktore uitgelig wat die evalueringsproses van *gesinsfunksionering* bemoeilik, maar ook bevorder het. Onvoldoende klarifisering van inligting was by die meerderheid aangedui as dié faktor wat evaluering van *gesinsfunksionering bemoeilik* het. Die resultaat bevestig dus die belangrikheid van volledige assesserings wat slegs deur middel van voldoende konsultasies bereik kan word. Voldoende klarifisering van inligting, eie professionele ervaring, samewerking deur die partye asook voldoende relevante inligting is aangedui as belangrike faktore wat evaluering van *gesinsfunksionering bevorder* het. Dokumentasie, verklarings en verslae deur kundiges aangaande die gesinsisteme is ook as `n faktor beskou wat evaluering van gesinsfunksionering bevorder het. Dit blyk dus dat die faktore wat evaluering van *gesinsfunksionering bevorder* het hoofsaaklik die uitklaring van inligting aangaande die gesinsisteme behels het. Derhalwe

beklemtoon hierdie bevinding die noodsaaklikheid van voldoende konsultasies met die gesinsisteam sowel as met kollaterale bronne.

- Verskeie faktore is voorts deur die respondente aangedui wat die evaluering van *gesinsverhoudings* bemoeilik en bevorder het. Die hoë emosionele intensiteit van die inligting ter sprake was by uitstek die faktor wat evaluering van *gesinsverhoudings bemoeilik* het terwyl onvoldoende klarifisering van inligting sowel as 'n gebrek aan samewerking by die respondente ook as belangrike faktore aangedui is waardeur die evaluering van *gesinsverhoudings bemoeilik* is. Dit wil dus voorkom dat die faktore wat evaluering van die *gesinsverhoudings bemoeilik* het, kritiese faktore is wat addisionele konsultasies en volledige assessering noodsaaklik maak. Die *gesinsverhoudings* is 'n kritiese aspek in bepaling van die beste belang van die minderjarige kind en behoort so volledig moontlik geassesseer te word. Die respondente het aangedui dat eie professionele ervaring 'n belangrike faktor was wat die evaluering van *gesinsverhoudings bevorder* het terwyl voldoende relevante en geklarifiseerde inligting asook die samewerking van die gesinsisteam as faktore weergegee is wat die evaluering van *gesinsverhoudings bevorder* het bevorder. Hierdie resultaat het ook die noodsaaklikheid van voldoende assessering beklemtoon.
- Die resultate dui aan dat 22 faktore deur die gesinsraadgewers gelys is wat leidinggewend in die *gesinsevaluering* was. Daar is geen primêre leidinggewende faktore aangegee nie, wat 'n gebrek aan 'n bepaalde standaard of praktyksisteam kan aandui. Die wense van die minderjarige kind is slegs by 20% respondente aangedui as leidinggewende faktor in die evaluering. Dit wil dus voorkom asof die wense van die minderjarige kind nie as prioriteit in die bepaling van die beste belang van die minderjarige kind beskou is nie. Gebrek aan voldoende tyd vir gesinsassessering is by die meerderheid resultate aangedui as dié faktor in die evalueringstelsel wat *gesinsevaluering bemoeilik* het. Ondoeltreffende fasiliteite vir gesinsassessering is verder aangegee as 'n belangrike faktor in die evalueringstelsel wat *gesinsevaluering bemoeilik* het. Dit blyk dus dat daar by die Kantoor van die Gesinsadvokaat 'n leemte in die beskikbaarheid van beide hierdie kritiese faktore in volledige gesinsevaluering bestaan het.
- Die aanbeveling dat die sorg(bewaring) van die minderjarige kinders aan een ouer toegestaan word, is ongeveer eweredig tussen die geslagte versprei – 30% moeder; 20% vader. Geen stereotipe aanbevelings is in die resultate aangedui nie. Dit wil dus voorkom dat gesinsisteme geïndividualiseer is.

- Materiële stabiliteit is as die mees kritiese faktor aangegee wat aanbevelings aangaande die beste belang van die minderjarige kind beïnvloed het, naamlik 70%. Ouerlike vaardigheid in terme van vermoë en houding is ook as belangrike faktor in die bepaling van die aanbeveling aangaande die egskedingsdispuut aangedui (60%). Die wense van die minderjarige kind is slegs by 10% van die respondente, dus 1 van die 10 gesinne, aangedui as 'n faktor wat die aanbevelings aangaande die belang van die kind beïnvloed het. Dit blyk dus dat die materiële welsyn van die minderjarige kind die belangrikste faktor was wat aanbevelings in egskedingsdispute deur die Kantoor van die Gesinsadvokaat beïnvloed het terwyl die resultate aangaande die profiel van die gesinsisteam aangetoon het dat beide ouers van al die gesinsisteme werksaam was (behalwe een moeder) (sien bespreking van resultaat op bladsy 484). Dit wil dus voorkom of die belange van die minderjarige kind in die egskedingsondersoeke deur die gesinsraadgewers aan die materiële welvaart van en versorging deur 'n ouer gekoppel was.
- 'n Professionele verslag is by 80% respondente opgestel wat beteken dat die ondersoeke afgehandel was en aanbevelings gemaak is. Dit wil voorkom of die ander verslag (20%) nie voltooi was nie.
- Die gesinsraadgewers se professionele verslag is altyd aan 'n ander persoon gelewer en dit wil voorkom of dit aan die gesinsadvokaat gelewer is. Die professionele verslag het altyd deel van die amptelike kantoorverslag wat aan die Hof gelewer word, gevorm. Dit blyk dus dat die gesinsraadgewers in die Kantoor van die Gesinsadvokaat nie 'n onafhanklike professionele verslag aan die Hof gelewer het nie.
- Daar bestaan geen sisteem waarvolgens die respondente terugvoer aangaande die finale hofbevel ten opsigte van 'n egskedingsdispuut ontvang het nie. Die afwesigheid van terugvoer vanaf die regsisteam na die professionele evalueringssisteam aangaande die hofbevel, kan dus die egskedingsevalueringssproses negatief beïnvloed, aangesien die gesinsraadgewers geen resultate met betrekking tot die uitslag van 'n egskedingsondersoek ontvang nie.
- Meer tyd vir gesinsassessering in egskedingsevaluering is by die meerderheid respondente, naamlik 80%, aangegee as primêre faktor wat die *egskedingsevalueringssproses* kan bevorder. Meer toepaslike fasiliteite asook meer geleentheid vir kollaterale ondersoeke sowel as die beskikbaarheid van meer deskundige bronne is verder aangedui as belangrike faktore wat die *egskedingsevalueringssproses* kan bevorder.

Meer toegeruste sowel as addisionele personeel is ook aangedui as faktore wat die *egskeidingsevalueringsproses* kan bevorder.

10.3.1.3 Aanbevelings

Gebaseer op die empiriese resultate word aanbeveel dat:

- 'n Praktyksisteam ontwikkel word waarvolgens die gesinsevaluering in egskedingsondersoeke aangaande die beste belang van die minderjarige kind aan die hand van 'n eenvormige standaard uitgevoer word.
- Personeel wat gesinsevaluering in egskedingsondersoeke behartig, moet gekeur en toepaslik in kinder- en gesinsassessering opgelei word, ten einde die beste belang van die minderjarige kind te kan bepaal.
- Daar moet meer tyd aan personeel beskikbaar gestel word om egskedingsevaluering vanuit 'n sistemiese perspektief uit te voer. Dit sal meebring dat meer tyd en geleentheid aan kinder- en gesinsassesserings sowel as tuisbesoeke bestee word.
- Toepaslike kantoorfasiliteite vir egskedingsevaluering beskikbaar gestel word ten einde geleentheid vir volledige kinder- en gesinsassesserings te bied.
- Die deskundige verwysingsisteam deur meer vrywillige deskundige personeel en/of deskundiges wat dienste teen 'n spesiaal onderhandelde tarief kan lewer, uitgebrei word.

10.3.2 Resultate gebaseer op die toepassing van die nuut ontwikkelde praktykmodel vir egskedingsevaluering

10.3.2.1 Samevatting

Die kwantitatiewe resultate ten opsigte van die tweede gedeelte van die navorsing, naamlik die toepassing van die evalueringproses deur die navorser volgens die nuut ontwikkelde praktykmodel vir egskedingsevaluering, is volledig in die voorafgaande hoofstuk 9 uiteengesit.

Die navorser het dieselfde vraelys as die gesinsraadgewers van die Kantoor van die Gesinsadvokaat ten opsigte van die egskedingsevalueringproses voltooi. Die navorser het die vraelys ten opsigte van 5 gesinsisteme wat 'n

dispuut aangaande die belange van die minderjarige kind verklaar het, voltooi. 'n Totaal van 5 gesinsisteme het dus as respondente aan die tweede gedeelte van die navorsing deelgeneem, ten einde die volgende hipotese wat gestel is te toets:

- Indien die sistemiese praktykmodel vir egskedingsevaluering tydens egskedingsdispute toegepas word, sal die beste belang van die minderjarige kind bevorder word.

10.3.2.2 Gevolgtrekkings

Kwantitatiewe resultate vir die tweede gedeelte van die navorsing is soos met die eerste gedeelte ten opsigte van drie afdelings versamel, naamlik (1) A - professionele profiel van die navorser - biografiese inligting; (2) B - profiel van die gesinsisteme wat volgens die nuut ontwikkelde praktykmodel geëvalueer is - biografiese inligting; en (3) C – die aard en inhoud van die egskedingsevalueringproses soos volgens die nuut ontwikkelde praktykmodel toegepas.

Gevolgtrekkings met betrekking tot die biografiese inligting en professionele profiel van die navorser word vervolgens weergegee.

Afdeling A: Professionele profiel van navorser - biografiese inligting

- Die navorser het oor 'n nagraadse kwalifikasie in Maatskaplike Werk asook oor addisionele kwalifikasies met dokumentêre bewys daarvoor in speltherapie, gesinsterapie, onderhandelingsvaardigheid en die bestuur van verandering, beskik. Die opleiding in spel- en gesinsterapie sluit opleiding in kinder- en gesinsassessering in.
- Die navorser het oor 26 jaar ervaring in maatskaplike werk asook 2 jaar ervaring as gesinsraadgewer in die Kantoor van die Gesinsadvokaat beskik.

Die gevolgtrekkings met betrekking tot die biografiese inligting en profiel van die gesinsisteme in egskedingsevaluering word voorts uitgelig:

Afdeling B: Profiel van gesinsisteme in egskeidingsevaluering - biografiese inligting

Die populasie vir die tweede gedeelte van die navorsing het uit 5 gesinsisteme bestaan wat 'n egskeidingsdispuut aangaande die belange van die minderjarige kind verklaar het en wat nog nie 'n egskeidingsevalueringproses deurloop het nie. Hierdie respondente is deur regs- en ander professionele praktisyns in die veld van egskeidingsevaluering in die gebied van Pretoria na die navorser verwys. Hierdie 5 responderende gesinsisteme is gedurende die tydperk April tot Mei 2005 deur die navorser geassesseer en geëvalueer.

- Die gemiddelde grootte van die gesinsisteme was 4,2 lede. Die minderjarige kinders in die ondersoek was 8 waarvan die meerderheid, 75%, dogters was en 25% seuns. Al die minderjarige kinders was by die gesinsisteme woonagtig.
- Die meerderheid minderjarige kinders, naamlik 62%, was tussen 13-18 jarige ouderdom en in die hoërskoolfase. Die minderjarige kinders tussen 6-12 jaar en die laerskoolfase het 25% van die respondente gevorm en 10% was onder 6 jaar en in die voorskoolse fase. Die grootste meerderheid minderjarige kinders in hierdie ondersoek, naamlik 87%, was dus tussen 6-18 jarige ouderdom en in die skoolfase.
- Die aantal huwelike per respondente was feitlik eweredig tussen eerste en tweede huwelike versprei, naamlik 60% eerste en 40% tweede huwelike. Die gemiddelde tydsduur per huwelik het egter aansienlik tussen eerste en tweede huwelike verskil. Die gemiddelde tydsduur vir die eerste huwelike was 14 jaar en vir die tweede huwelike was dit 5 jaar.
- Die vaders in hierdie ondersoek was almal buitenshuis in 'n beroep betrokke. Die meerderheid van die moeders, naamlik 60%, was deelyds buitenshuis in 'n beroep betrokke terwyl 20% voltyds buitenshuis werksaam was en 20% voltyds huisvrou was.
- By die meerderheid respondente was die materne grootouers betrokke, naamlik 80% die materne grootmoeder en 60% die materne grootvader. Die paterne grootmoeder was by 40% respondente betrokke terwyl die paterne grootvader by geen respondente betrokke was nie.
- Die totale aantal konsultasies vir die respondente was 31 wat beteken het dat 'n gemiddelde aantal konsultasies van 6,2 per responderende gesinsisteme uitgevoer is. Die minimum aantal konsultasies per respondent was 4 terwyl die meerderheid respondente, 60%, meer as 4 konsultasies tydens die evalueringproses ontvang het.

- By al die respondente was beide ouers as partye in die dispuut betrokke.
- By al die respondente was die sorg(bewaring) en/of kontak(toegang) van die minderjarige kind in dispuut.

Die gevolgtrekkings ten opsigte van die evalueringsproses volgens die nuut ontwikkelde praktykmodel word vervolgens weergegee.

Afdeling C: Die aard en inhoud van die proses van assessering en egskedinsevaluering volgens die nuut ontwikkelde praktykmodel.

- Al die eerste konsultasies met die 5 responderende gesinsisteme is gedurende April tot Mei 2005 deur die navorser uitgevoer.
- By die meerderheid respondente, 60%, het die eerste konsultasies 1 uur geduur en by 40% was die eerste konsultasies 2-2½ uur. Die navorser het by al die responderende gesinsisteme die rol van assessor ingeneem.
- By geen respondente kon beide ouers by die eerste konsultasie saam betrek word nie. By al die respondente was dit die moeder wat by die eerste konsultasie betrokke was. By 40% respondente was die minderjarige kinders by die eerste konsultasie betrek. Die gemiddelde tydsduur van die eerste konsultasie was 1 ½ ure.
- By die meerderheid respondente, 60%, was die eerste konsultasie in die spreekkamer van die navorser uitgevoer. By 40% respondente was 'n ruimer lokaal nodig, aangesien die minderjarige kinders teenwoordig was. Sodanige eerste konsultasie is in 'n konferensiekamer uitgevoer, wat ruim en meer verbruikersvriendelik was. Dit blyk dus dat die keuse van die fasiliteite vir die eerste konsultasies deur die behoeftes van die besondere gesinsisteme bepaal is.
- Die navorser het 9 professionele tegnieke wat tydens die eerste konsultasie toegepas is, gelys. Al die tegnieke is by 100% respondente toegepas. Die professionele tegnieke wat tydens die eerste konsultasies deur die navorser toegepas is, was op die stigting van 'n professionele verhouding met die gesinsisteme, beplanning van en kontraktering vir die evalueringsproses ingestel. Die professionele tegnieke was dus die aksies wat bepaal het *wat* gedoen was om die doelwit van die eerste konsultasie te bereik. Dit wil dus voorkom dat die eerste konsultasie volgens 'n standaard hanteringswyse uitgevoer is.
- Die navorser het afsonderlik 18 professionele vaardighede wat tydens die eerste konsultasie toegepas is, onderskei. Individualisering van responderende gesinsisteme het meegebring dat die navorser sekere vaardighede by bepaalde gesinsisteme toegepas het. By 20% van die

responderende gesinsisteme, dus 1 van die 5 gesinne, het die navorser konfrontering as vaardigheid toegepas en by 60%, dus 3 van die 5 gesinne, het die navorser deurdringing as vaardigheid toegepas. Die ander 16 vaardighede is by 100% respondente toegepas. Die professionele vaardighede wat deur die navorser tydens die eerste konsultasies toegepas is, was ingestel op ondersteuning van die uitvoering van die professionele tegnieke. Die vaardighede het dus die aksies behels wat bepaal het *hoe* die doelwit van die eerste konsultasie bereik is. Die toepassing van bepaalde professionele vaardighede dui dus op 'n standaard hanteringswyse tydens die uitvoering van die eerste konsultasies.

- Die gemiddelde aantal addisionele konsultasies per responderende gesinsisteam was 4,8. Die minimum aantal addisionele konsultasies per responderende gesinsisteam was 3 en die maksimum was 8. Dit blyk dus dat addisionele konsultasies per gesinsisteam 'n standaardprosedure was.
- By al die responderende gesinsisteme (100%) was verdere assessering van die minderjarige kinders die doelwit. By 'n groot meerderheid respondente, 80%, was verdere assessering van die gesinsverhoudings die doelwit. Verdere assessering van die ouersisteme was by 60% van die responderende gesinsisteme die doelwit. By al die responderende gesinsisteme, dus 100%, was terugvoer in verband met asook bespreking van die inligting ten opsigte van die gesinsisteam die doelwit. Die navorser het besonder klem geplaas op volledige assessering van die minderjarige kind in totaliteit asook op volledige assessering van die gesinsverhoudings ten einde die beste belang van die minderjarige kind te bevorder. Hoë prioriteit is op bespreking van die inligting ingewin, geplaas.
- By al die respondente, dus 100%, is die doelwit van die addisionele konsultasies suksesvol bereik deurdat gesinspatrone van funksionering, die gesinsinteraksie sowel as gesinskommunikasie waargeneem en geklarifiseer kon word om daardeur die belang van die minderjarige kind te kon bevorder.
- By die meerderheid respondente, naamlik 80%, het die navorser konsultasies met persone buite die gesin gevoer. Die gemiddelde aantal konsultasies met persone buite die responderende gesinsisteam was 2,2. Die navorser het klem geplaas op die verkryging van kollaterale inligting met betrekking tot sistemiese verbintenisse van 'n besondere gesinsisteam en klarifisering van inligting met die oog op bevordering van die beste belang van die minderjarige kind.

- Die grootouers is by die meerderheid respondente, naamlik 80%, as kollaterale bronne betrek. 'n Professionele persoon is by 60% respondente as kollaterale bron betrek en vriende was by 40% respondente die bronne van kollaterale inligting. Navorser kon deur middel van die kollaterale bronne by die meerderheid respondente, naamlik 60%, die gesinsverhoudings en sistemiese verbintenisse klarifiseer. Dit blyk dus dat die benutting van kollaterale bronne 'n standaard prosedure volgens die praktykmodel is.
- Tuisbesoeke asook persoonlike telefoniese oproepe is onderskeidelik by 80% en 60% respondente as fasiliteit vir die addisionele konsultasies aangewend. By 1 gesinsisteme (20%) was 'n tuisbesoek onnodig. Tuisbesoeke is dus as standaard prosedure uitgevoer.
- By al die responderende gesinsisteme, dus 100%, was die inligting wat ingewin was relevant genoeg ten einde die navorser in staat te stel om die gesinsfunksionering sistemies te evalueer.
- Verskeie faktore is aangedui wat die evaluering van *gesinsfunksionering* bemoeilik en bevorder het. Die emosionele intensiteit van die inligting ter sprake sowel as die gebrek aan samewerking deur die onderskeie ouerpartye was by die meerderheid respondente die faktore wat evaluering van *gesinsfunksionering* bemoeilik het. Die navorser se eie professionele kennis en ervaring was by al die respondente die faktore wat die evaluering van *gesinsfunksionering* bevorder het. Tuisbesoeke by beide oerhuise sowel as samewerking tussen sekere lede van die gesinsisteme was belangrike faktore wat die evaluering van *gesinsfunksionering* by die meerderheid gesinsisteme bevorder het.
- By al die respondente was die inligting ingewin relevant genoeg sodat die navorser die *gesinsverhoudings* kon evalueer.
- Die mees belangrike faktore wat evaluering van die *gesinsverhoudings* bemoeilik het, was die hoë graad van emosionele intensiteit van die inligting ter sprake, die gebrek aan samewerking tussen die partye, onvoldoende klarifisering van inligting asook die gebrek aan 'n tuisbesoek aan beide oerhuise.
- Die navorser se eie professionele kennis en ervaring, asook samewerking tussen familieledes en tuisbesoeke aan beide oerhuise was die primêre faktore wat evaluering van *gesinsverhoudings* bevorder het.
- Die behoeftes, wense, verhoudings en ontwikkelingsvlak van die minderjarige kind was by die meerderheid responderende gesinsisteme die faktore wat leiding aan die navorser in die *evalueringsproses* gebied het. Die emosionele stabiliteit van die ouer, die funksioneringspatrone van die gesinsisteme, die ondersteuningsisteme van die gesinsisteme

asook die maatskaplike omstandighede van die gesinsisteam was verdere faktore wat die navorser in die *evalueringsproses* beïnvloed het. Die faktore wat *leidinggewend* aan die navorser in die *evalueringsproses* was, was ingestel om die beste belang van die minderjarige kind te bevorder.

- Die mees kritiese faktore in die *evalueringsisteam* wat *gesinsevaluering bemoelilik* het, was die gebrek aan samewerking deur die ouerpartye asook die gebrek aan 'n sisteem waarvolgens beide ouerpartye gesamentlik deur dieselfde professionele deskundige by die evalueringsproses betrek kon word.
- Die navorser het al die responderende gesinsisteme geïndividualiseer en 'n aanbeveling gemaak ten opsigte van die besondere egskeidingsdispuut volgens die besondere behoeftes en omstandighede van die betrokke gesinsisteam, met primêre fokus op die beste belang van die minderjarige kind/ers.
- Die wense, behoeftes en ontwikkelingsvlak van die minderjarige kind, die verhouding tussen kinders en ouers, die risikogedrag van 'n ouer sowel as die emosionele samestelling en ouderdomsvlak van die minderjarige kind was faktore wat die aanbeveling met betrekking tot die egskeidingsdispuut beïnvloed het.
- By al die responderende gesinsisteme, dus 100%, het die navorser 'n professionele verslag met aanbevelings opgestel. By al die respondente het die navorser die verslag aan die ouersisteme sowel as die regsisteam gelewer. Dus het die navorser 'n verslag aan beide ouers sowel as hulle regsvertegenwoordigers gelewer. By 100% van die responderende gesinsisteme het die professionele verslag deur die navorser nie deel van 'n ander verslag gevorm nie, maar was dit 'n outonome, onafhanklike verslag.
- By 40% van die responderende gesinsisteme het die navorser terugvoer aangaande die hofbevel ontvang. By 60% van die respondente het die navorser nie terugvoer aangaande die hofbevel ontvang nie, aangesien die egskeidingsgeding nie afgehandel was nie.
- Die navorser het die volgende faktore wat die beste belang van die minderjarige kind in *egskeidingsevaluering* kan *bevorder*, uitgelig: laer koste vir egskeidingsevaluering, 'n sisteem waardeur albei ouerpartye by die evalueringsproses deur dieselfde professionele deskundige betrek kan word, groter klem op mediasie in egskeidingsdispute, minder tydverkwisting tydens die regsproses van egskeiding en opleiding van professionele ondersoekers in kinder- en gesinsassessering en -evaluering.

10.3.2.2.1 Samevattende gevolgtrekkings

Uit die vergelyking van die 2 evalueringsprosesse word die volgende samevattende gevolgtrekkings weergegee:

▪ **Konsultasies:**

- *Kantoor van die Gesinsadvokaat:* Tyd vir kinder- en gesinsassesserings is beperk in die evalueringsproses. Die gesinsisteam word gesamentlik in die eerste konsultasie betrek wat gemiddeld 3.2 uur duur. Addisionele konsultasies word op 'n **ad hoc basis**, met die oog op bereiking van 'n bepaalde doelwit vir die besondere gesinsisteam, uitgevoer.
- *Praktykmodel:* Die tydsduur vir kinder- en gesinsassesserings is onbeperk in die evalueringsproses en word beëindig wanneer voldoende inligting ingewin is. Die ouersisteme word by die eerste konsultasie, met gemiddeld 'n tydsduur van 1.5 uur, betrek. Addisionele konsultasies met die gesinsisteam, met die doel van volledige assesserings, vorm deel van die standaard werkwysse van die model.

▪ **Fasiliteite:**

- *Kantoor van die Gesinsadvokaat:* Die lokale vir kinder- en gesinsassesserings is ontoereikend en beperk in ruimte. Daar is hoofsaaklik van kantoorfasiliteite gebruik gemaak.
- *Praktykmodel:* Die lokale word vir die besondere behoeftes van die spesifieke konsultasie bepaal ten einde vir voldoende ruimte en toepaslike toerusting voorsiening te maak.

▪ **Kinderassessering:**

- *Kantoor van die Gesinsadvokaat:* Individuele konsultasies met die minderjarige kind is tot 'n **ad hoc basis** en onvoldoende tydsduur beperk. Die gemiddelde tydsduur van konsultasies met die minderjarige kinders was 23 minute. Dit blyk dat konsultasies met die minderjarige kinders tydens die evalueringsproses slegs by uitsondering uitgevoer is.

- *Praktykmodel*: Individuele konsultasies met die minderjarige kind vorm deel van die standaard prosedure van die evalueringsproses. `n Bepaalde werkswyse word voorgeskryf waarvolgens `n volledige assessering van die behoeftes, wense, ontwikkelingsvlak, verhoudings, sistemiese verbintenisse en funksioneringspatrone van die minderjarige kind gedoen word. Die proses waarvolgens die noodsaaklike en voldoende inligting aangaande die funksionering van die minderjarige kind ingewin word, is `n kritiese fokuspunt volgens die praktykmodel. Die tydsduur van hierdie proses is nie volgens hierdie model beperk nie.

- **Kollaterale ondersoeke:**
 - *Kantoor van die Gesinsadvokaat*: Kollaterale ondersoeke is nie `n standaard prosedure nie en word ook op `n ad hoc basis uitgevoer. Kollaterale ondersoeke vorm meer die uitsondering as die norm in die evalueringsproses.
 - *Praktykmodel*: Kollaterale ondersoeke vorm deel van die standaard prosedure van die evalueringsproses en word as noodsaaklik beskou ten einde die beste belang van die minderjarige kind volledig te bepaal. Die rol van die sistemiese verbintenisse van die gesinsisteam in `n volledige evalueringsondersoek na die beste belang van die minderjarige kind is van kritiese belang.

- **Opleiding:**
 - *Kantoor van die Gesinsadvokaat*: Gesinsassesserings in die evalueringsproses word hoofsaaklik deur personeel wat nie spesifiek vir die doel opgelei is nie, uitgevoer. Derhalwe kan `n hoë standaard van toepaslike dienslewering nie bereik word nie en kan selfstandige professionele optrede deur gesinsraadgewers nie verwag word nie soos die lewering van `n onafhanklike professionele verslag aan die Hof of leiding neem van die professionele span nie.
 - *Praktykmodel*: Ten einde die praktykmodel effektief te implementeer, moet die professionele ondersoeker addisioneel in kinder- en gesinsassessering en –valuering opgelei wees. Daarby moet die professionele ondersoeker selfstandig en onafhanklik kan funksioneer en verantwoordelikheid vir die uitslag van die evalueringsproses kan neem.

▪ **Deskundige bronne:**

- *Kantoor van die Gesinsadvokaat:* Dié instelling word wetlik bemaagtig om enige bron wat die belange van die minderjarige kind in die egskeidingsevalueringsproses kan bevorder, aan te wend. Dit blyk egter uit die resultate dat daar 'n behoefte by die gesinsraadgewers aan die beskikbaarheid van meer deskundige bronne in die evalueringsproses bestaan.
- *Praktykmodel:* Die aanwending van alle beskikbare deskundige bronne wat op enige wyse by die gesinsisteam betrokke was of is en 'n bydrae tot die evalueringsproses kon lewer, is op 'n standaardwyse volgens die praktykmodel betrek.

▪ **Koste:**

- *Kantoor van die Gesinsadvokaat:* Die diens van die instansie is gratis en derhalwe in sterk aanvraag waar partye in 'n egskeidingsdispuut aangaande die belange van die minderjarige kind verkeer. Die tydsduur van ondersoek is egter lank en kan veral op emosionele vlak hoë eise aan die gesinsisteam stel.
- *Praktykmodel:* Die diens volgens hierdie model in die privaatspraktyk is koste intensief. Die rasionaal is egter dat die ondersoek só volledig is dat 'n professionele verslag binne die bestek van 1 maand gelewer kan word en sodoende tydbesparend vir die gesinsisteam is. Die werkwyse van die model kan ook mediasie in die egskeidingsevalueringsproses bevorder en tot 'n ooreenkoms tussen die partye lei. Daardeur kan aansienlike regskoste verminder word.

▪ **Professionele verslag:**

- *Kantoor van die Gesinsadvokaat:* Die lewering van die professionele verslag asook die insette van ander personeel in die kantoor, soos die gesinsadvokaat as leier van die span, is aan 'n groot werkslading onderhewig. Die lewering van die professionele verslag by dié instelling is dus tydrowend en neem hoofsaaklik verskeie maande om af te handel nadat die gesinsassesserings voltooi is.
- *Praktykmodel:* Die bepaalde werkwyse van die evalueringsproses volgens die model is op volledige en spoedige assesserings gerig. In hierdie studie is 5 ondersoek binne die bestek van 2 maande

afgehandel en was daar reeds terugvoer insake die hofbevel by 40% respondente.

▪ **Samewerking deur ouerpartye:**

- *Kantoor van die Gesinsadvokaat:* Dié instelling is volgens wet bemaatig om beide ouerpartye tot gesamentlike deelname aan die evalueringsproses te dwing. Die deelname van beide ouers aan 'n gesamentlike evalueringsproses is positief deurdat die klarifisering van inligting sodoende makliker en vinniger kan geskied en tydbesparend is. Die uitvoer van 'n gesamentlike konsultasie met ouers wat in konflik verkeer en balans tussen die behoeftes van beide ouers te verseker, verg egter aansienlike kundigheid ten einde die volle potensiaal van die situasie te benut.
- *Praktykmodel:* Daar bestaan geen sisteem waarvolgens beide ouers gedwing kan word om 'n gesamentlike konsultasie in privaat praktyk by te woon nie. Die verhouding tussen die twee ouerpartye asook die onderhandelingsvaardigheid van die ondersoeker kan bepaal in watter mate die ouerpartye gesamentlik in die evalueringsproses betrek word. Die belangrikheid van tuisbesoeke aan beide ouerhuise word deur die praktykmodel beklemtoon, maar dit kan problematies wees aangesien die professionele ondersoeker geen ouer kan dwing om 'n tuisbesoek toe te staan nie.

▪ **Samevattend** kan die gevolgtrekkings dus soos volg opgesom word:

- Uit die evalueringsproses deur die *Kantoor van die Gesinsadvokaat* het dit geblyk dat:
 - Addisionele konsultasies tot die eerste konsultasie met die gesinsisteem slegs op 'n **ad hoc basis** plaasvind en nie as 'n standaard werkwyse uitgevoer word nie;
 - Lokale vir kinder- en gesinsassesserings ontoereikend en beperk is;
 - Konsultasies met die minderjarige kinders individueel by uitsondering plaasvind en nie as 'n standaard werkwyse uitgevoer word nie;
 - Kollaterale ondersoek is nie 'n standaard prosedure nie en vind by uitsondering en op 'n **ad hoc basis** plaas;
 - Kinder- en gesinsassesserings word hoofsaaklik deur personeel uitgevoer wat nie oor spesifieke opleiding vir die doel beskik nie;

- Daar bestaan `n behoefte aan die aanwending van meer deskundige bronne in die evalueringsproses;
 - Die finansiële koste verbonde aan ondersoek is gratis maar die lang tydperk wat afhandeling van die ondersoek in beslag neem, kan die emosionele trauma vir die gesinsisteem en veral die minderjarige kind verhoog;
 - Die lewering van die professionele verslag word deur `n groot werkslading asook burokratiese rompslomp vertraag;
 - `n Gesamentlike konsultasie met beide oerpartye kan afgedwing word.
- Die egskeidingsevalueringsproses volgens die *nuut ontwikkelde praktykmodel* het aangetoon dat:
 - Addisionele konsultasies tot die eerste konsultasie met die gesinsisteem is `n standaard prosedure en is ingestel op `n volledige ondersoek na die funksioneringspatrone van die gesinsisteem ten einde die beste belang van die minderjarige kind te kan bepaal;
 - Toepaslike lokale met voldoende ruimte word vir die kinder- en gesinsassessering aangewend;
 - Individuele konsultasies met die minderjarige kind is `n standaard prosedure met `n voorgeskrewe werkwyse waarvolgens `n volledige assessering van die belange van die minderjarige kind uitgevoer kan word;
 - Kollaterale ondersoek is volgens die praktykmodel `n noodsaaklike standaard prosedure in die assessering van die sistemiese verbintenisse van die gesinsisteem;
 - Die effektiewe toepassing van die praktykmodel vereis addisionele opleiding in kinder- en gesinsassessering en -evaluering;
 - Die benutting van alle deskundige bronne wat `n bydrae tot die evalueringsproses kan lewer, is `n standaard prosedure volgens die praktykmodel;
 - Die finansiële koste van die privaat diens volgens die praktykmodel kan intensief wees, maar die korter tydsduur wat afhandeling van ondersoek neem, kan die emosionele trauma vir die gesinsisteem verlaag;
 - `n Professionele verslag kan volgens die intensiewe werkwyse van die praktykmodel binne `n kort tydperk gefinaliseer word en aan die Hof gelewer word waardeur die litigasietydperk vir die gesinsisteem verkort kan word;

- Daar bestaan geen sisteem waarvolgens gesamentlike deelname deur beide ouerpartye aan konsultasies afdwingbaar is nie en die verifikasie van inligting word sodoende vertraag.

10.3.2.3 Aanbevelings

Ten einde die egskeidingsevalueringsproses en die belange van die minderjarige kind te bevorder, word daar aanbeveel dat:

- 'n Sistemiese perspektief in egskeidingsevaluering aanvaar word en toegepas word ten einde 'n eenvormige standaard te ontwikkel waarvolgens die beste belang van die minderjarige kind bepaal kan word.
- Addisionele opleiding, spesifiek in kinder- en gesinsassessering en –evaluering, 'n vereiste by aanstelling van professionele ondersoekers in egskeidingsevaluering moet wees.
- 'n Amptelike liggaam ingestel moet word vir akkreditasie van professionele ondersoekers in egskeidingsevaluering.
- 'n Praktyksisteem ontwikkel moet word waarvolgens beide ouerpartye deur dieselfde professionele deskundige geassesseer en evalueer kan word ten einde die beste belang van die minderjarige kind te bevorder.
- Die tydskedule wat die regsproses van egskeiding neem hersien moet word en ingekort word ten einde die belange van die minderjarige kind te kan bevorder.
- Groter klem op die mediasieproses en onderhandeling in egskeidingsevaluering geplaas word.
- Die toepassing van die nuut ontwikkelde praktykmodel in die formaat van 'n opleidingshandleiding verwerk word.
- Opleiding in die nuut ontwikkelde praktykmodel in die maatskaplike werk beroep aangebied word ten einde praktiserende maatskaplike werkers as professionele ondersoekers in egskeidingsevaluering toe te rus.
- Die kurikulum van studente in maatskaplike werk aan te pas ten einde opleiding in die nuut ontwikkelde praktykmodel in te sluit.
- 'n Addisionele kursus in Forensiese Maatskaplike Werk ingestel word ten einde maatskaplike werkers as professionele deskundige getuies op te lei en toe te rus.
- Verdere navorsing gedoen word oor die effektiwiteit van die Kantoor van die Gesinsadvokaat in die huidige formaat, naamlik deur: (1) Onderzoek na die graad van tevredenheid van die ouer

partye/regsverteenwoordigers/deskundige getuies met die effektiwiteit van dié instelling landswyd; (2) Evaluering van die uitvoering van die wetlike opdrag om die minderjarige kind se beste belang te verteenwoordig; (3) Opvolgstudie ten einde die langtermyn invloed van die aanbevelings in egskeidingsdispute deur dié instelling te bepaal en te evalueer ten einde wysigings aan die werkwyse van die Kantoor van die Gesinsadvokaat op nasionale vlak aan te beveel.

10.4 BEREIKING VAN DOEL EN DOELWITTE VAN STUDIE

Doel van die studie: Om 'n praktykmodel vir egskeidingsevaluering te ontwikkel en empiries te evalueer ten einde die beste belang van die minderjarige kind te bevorder.

Tabel 9 bied 'n uiteensetting van die bereiking van die doel en doelwitte van die studie.

Tabel 9: Bereiking van studiedoelwitte

Nr.	Doelwit	Bereiking van doelwit
1.	Om vanuit 'n sisteemteoretiese perspektief egskeiding as maatskaplike verskynsel, die gesin as maatskaplike sisteem en die belange van die minderjarige kind teoreties te konseptualiseer.	Hierdie doelwit is bereik, soos weergegee in die bespreking van hoofstuk 2-6.
2.	Om die huidige egskeidingsevalueringproses soos deur die Kantoor van die Gesinsadvokaat toegepas, te exploreer en te beskryf.	Hierdie doelwit is bereik, soos blyk uit die resultate wat in hoofstuk 9 weergegee is.
3.	Om 'n praktykmodel vir egskeidingsevaluering vanuit 'n sistemiese perspektief, wat die belange van die minderjarige kind bevorder, te ontwikkel.	Die bereiking van hierdie doelwit word volledig in hoofstuk 8 beskryf.
4.	Om die effektiwiteit van die nuut ontwikkelde praktykmodel vir egskeidingsevaluering empiries te evalueer.	Hierdie doelwit is bereik, soos blyk uit hoofstuk 9 wat die resultate en bespreking van die toepassing van die model in die praktyk weergee.
5.	Om aanbevelings te maak met betrekking tot verdere benutting van die nuut ontwikkelde praktykmodel vir egskeidingsevaluering binne die maatskaplikewerkdissipline.	Hierdie doelwit is bereik deur beskrywing van die aanbevelings in hoofstuk 10.

10.5 SLOTSOM

In Suid-Afrika word duisende minderjarige kinders jaarliks deur die egskieding van hulle ouers beïnvloed. Die beginsel wat in die evaluering van die kinders se toekoms heers, is die sogenaamde “beste belang van die kind”.

Die toepassing van hierdie beginsel in die praktyk van egskiedingsevaluering is egter vaag en inkonsekwent en word meestal in die belang van die ouersisteem aangewend. Die uitsprake van Zaal (2003:166-168) in hierdie verband bevestig die inkonsekwente hantering van die beginsel deur regsverteenwoordigers asook professionele deskundiges, soos vooraf in hierdie hoofstuk op bladsy 466 bespreek. Ten einde die beste belang van die minderjarige kind in egskieding te bevorder, behoort egskiedingsevaluering vanuit ’n sistemiese perspektief holisties benader te word. Sodoende sal die belang van die minderjarige kind in die totale wisselwerkende interaksie tussen al die betrokke sub sisteme geassesseer word. Sodanige benadering sal die inspraak van die minderjarige kind in die bepaling van die beste belang vir die toekoms bevorder.

Hierdie studie het deur die toepassing van die nuut ontwikkelde praktykmodel die ernstige leemtes wat in die evalueringsproses, soos deur die Kantoor van die Gesinsadvokaat toegepas is, geïdentifiseer. Die Kantoor van die Gesinsadvokaat is by uitstek die nasionale instelling wat die belange van die minderjarige kind in egskiedingsdispute spesifiek moet beskerm. Dit het geblyk dat die minderjarige kind steeds feitlik geen inspraak het in die egskiedingsevalueringsproses nie. Die Kantoor van die Gesinsadvokaat kan nie die opdrag om die “stem” van die minderjarige kind in egskiedingsdispute te verteenwoordig na behore uitvoer indien die minimum tyd aan die assessering van die belange van die minderjarige kind bestee word nie. Die afleiding wat gemaak kan word, is dat die gebrek aan toegepaste kennis by die gesinsraadgewers, wat almal opgeleide maatskaplike werkers is, meebring dat daar onsekerheid bestaan ten opsigte van die taak om die belange van die kind te bepaal. Derhalwe word die inspraak van die kind moontlik geïgnoreer as nie belangrik nie.

Hierdie studie het die noodsaaklikheid van toegepaste kennis in kinder- en gesinsassessering en -evaluering ten einde die beste belang van die minderjarige kind in egskiedingsevaluering te kan bepaal, aangetoon. Die studie het uitgewys dat die deskundige ondersoek na die beste belang van

die minderjarige kind in egskeidingsdispute `n professionele taak is wat bepaalde toewyding en ingesteldheid verg.

Jamie Oliver, die bekende TV sjef, stel die belange van die gesin as `n prioriteit en maak die volgende stelling: “I`m hoping to get more people around the dinner table. I`d bet on the divorce rate going down by 30% if families ate around the table more often, chatting, arguing and laughing, ”. Die navorser ondersteun hierdie stelling. Dít behoort dan die doelstelling van egskeidingsevaluering te wees, naamlik om te bepaal watter nuwe gesinsisteam in die post-egskeidingsfase vir die minderjarige kind `n plek om die spreekwoordelike etenstafel sal gee. Met ander woorde watter ouer sal in die nuwe bedeling van die gesinsisteam aan die minderjarige kind die geleentheid gee om deel te wees van `n gesinsopset waarin die kind gelukkig kan wees en sy/haar volle potensiaal kan ontwikkel.